

זבחים י

ADDENDUM

יום שני דין רפה
דראש השנה תשפ"ו

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

תמה בישמח משה (פ' צו ד"ה ואם) למה תצא זאת מלפני הכהנים עובדי ה' לשחוט את הזבח ע"מ לפגלו, דאטו ברשיעי עסקינן, הלא מסתמא הכהנים המה יראי ה' ואין בודקין מן המזבח ולמעלה, ותירץ דעיקר הקרבת הקרבן הוא דע"ז יתעורר האדם איך שראוי לו להשתעבד למלך מה"מ, מק"ו השתעבדות הבהמה אליו, אבל אם אינו עושה החשבון הזה ואינו שב בתשובה, אז הקרבן אינו כלום ואינו עולה לרצון, וממילא אין לכהנים לאכלו, כי הכהנים אוכלים בזמן שהבעלים מתכפרים, ולא בזמן שאין הבעלים מתכפרים בו, וזה תלוי במחשבת הבעלים המקריבים, ואיך יודע לכהן דבר זה, וברור בעיני דזה היה סיבה מאת ה' דכאם הבעלים לא עשו תשובה כראוי, אז בע"כ של הכהן נזרקה במחשבתו בעת הקרבה לחשוב מחשבת פיגול, לגלות דהקרבן פסול ולא יאכלוהו, עי"ש באריכות. נוע"י בילקוט ראובני ר"פ ויקרא ד"ה השיר,

וילפינן ממחשבת פיגול. הקשה בשפת אמת, איך נלמד שיהא פסול במחשבה מפיגול, הרי התם הוי על מעשה איסור להקטיר שלא בזמנו, אבל מחשבה לחשוב מחשבת פסול בעבודה אחת מנלן, ותירץ דצ"ל דפשיטא לר"י דכיון דעבודה שלא לשמה פסול בחטאת הוי כמעשה איסור בעצמה, מיהו לעיל אמרינן דשאני פסולה בגופא ממחשבה בעלמא.

2. שערים מצויינים בהלכה

דף י. השוחט את הבהמה ע"מ לזרוק דמה לעבודת כוכבים, ר"י אמר אסורה כו'. פרש"י שאסורה בהנאה כדין זבחי מתים, וזבחי מתים ילפינן (ע"ז כט:) שם שם מעגלה ערופה. [נוע"י במשל"מ אבל פ"ד הכ"א לענין מת עכו"ם]. והנה בגמ' כאן, וכן בשאר מקומות שהובא גמ' זו [ע"ז לר: וסנהדרין סא.] גרסינן "אסורה". אמנם במס' חולין (לט.) איתא "פסולה". אך בחי' הר"ן שם כתב, ר"י אמר אסורה, פי' אסורה בהנאה, כיון דמחשבתין מעבודה זבחי מתים הוי, ולא גרסינן פסולה, דאי הכי לא משמע מיניה אלא פסול אכילה, [כדרייק בגמ' שם לקמן מ. פסולה אין זבחי מתים לא]. ועי' בתוס' שם (לח: ד"ה פסולה). ועי' בתוס' במס' ב"ק (עב: ד"ה דאי) שנסתפקו אם תקרובת ע"ז אסורה בהנאה דאורייתא או מדרבנן, ומיהו איסור אכילה הוי ודאי דאורייתא דכתיב (תהלים קו-כח) "ויאכלו זבחי מתים". נוע"י

3. שערים מצויינים בהלכה

ריש לקיש אמר מותרת. הקשה בשטמ"ק בשם תוס' טוך, היאך הבהמה מותרת, הרי שחיטת מומר היא, ותירץ דמשום פעם אחת לא מקרי מומר, וכ"כ התוס' במס' חולין (יד. ד"ה השוחט). ועיי"ש בחי' הרשב"א (לס.). ועי' בהגהות הגרע"א (יו"ד סי' ב ס"ו) דלא מקרי מומר אלא ברגיל בכך ומועד לעבור. ומפרש בהר צבי דהיינו דליעודי גברא בעינן שיתחזק לכך, ולפ"ז לכאורה תלוי בפלוגתא דרבי ורשב"ג, אי בתרי זימני הוי חזקה או בתלת. נועי' במשל"מ (שגגות פ"ג ה"ז) שהביא מתוס' עירובין (סט. ד"ה הוציא) שרק

4. תוספות רא"ש על חולין דף יד/א

השוחט בשבת וביום הכיפורים וכו'. בין בשוגג בין במזיד איירי כדמוכח בגמ', וא"ת במזיד היאך שחיטתו כשרה והא משומד לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו כדאמר בפרקין לעיל, [1] וי"ל דהתם בפרהסיא והכא בצינעא, [2] ועוד י"ל דבפעם ראשונה לא חשיב משומד ולקמן נדקדק בע"ה:

5. ראש יוסף

שבת: [בא"ד י"ל דהסס בפרהסיא והכא לנפא ועוד י"ל בפ"א לא שחיט מומר כפ"ל הנה יש לפרש ככ' פנים א' שחט' ראשון כחבו דיש חילוק בין פרהסיא לנפא כמבואר בנרייטא לעיל ומחלל שבתות בפרהסיא ובלנפא אף דהרבה פעמים לא הוה מומר ובלנפא הוא דסדן מן בפרהסיא אף בפ"א הוה מומר ויהיה שם מלך מומר דחיה בנרייטא לעיל חוץ מן המומר לנסך היין ולחלל שבתות הא' מומר קרי' אפי' דשם אין חילוק בין לנפא לפרהסיא אלא דהרבה פעמים

נס בפ"א דלא כמ"ס הכ"מ יע"ש. ועוד יש לפרש דבריו חוס' שחט' ראשון כחבו דהכא לנפא והסס בפרהסיא היינו בפ"א ומיניה דהרבה פעמים אף בלנפא חשיב מומר ונכח' ככ' כחבו דנפ"א אף בפרהסיא לא חשיב מומר ונשיב כמה פעמים בפרהסיא ולפ"ז ג"כ ח' שני מיקל לנכח' ס' ראשון. /אכל ראוי' נ"ד ס' כ' נדריש ס"ק י"ט משמע

6. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת חולין פרק א משנה א

אמר השוחט בשבת אם היה שוגג, ולפיכך שחיטתו כשרה, ושמא תאמר ולמה לא תהא שחיטת מזיד בשבת כשרה הואיל ואינו מחלל שבת ואין שחיטתו פסולה אלא אחר גמר שחיטה ואם שחט אח"כ שחיטה שנייה הוא שיהיה אסור. דע שמשיתחיל לעשות חבורה בצואר הבהמה הוא מחלל שבת קודם שישחוט שום דבר מן הושט והגרגרת: ואם תרצה לבאר יותר מזה תאמר בשעה שישחוט קצת הסימנים קודם שיגמור השחיטה הוא מחלל שבת ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול. ...

7. ספר חתם סופר על מסכת חולין דף יד/א

אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה. הרמב"ם בפ"י המשנה כ' דמתני' בשוגג דאי במזיד ה"ל מומר מחתיכת חצי סימנים ובגמר שחיטה נפסלה. והקשו עליו הא בעי לאוקמי במזיד וכך' תוס' וי"ל הנה בחי' ר"ן ביאר דמשו"ה לא חילל שבת בתחלת שחיטה משום דה"ל מקלקל. ביאור דבריו לא דהוא מקלקל באמת דהרי גומר שחיטתו והולך. אלא הכי קאמר אי הוה פוסק באמצע שחיטתו ולא גמר הרי הוי מקלקל וא"כ אינו מומר דכל רגע נוכל לומר השתא יפסוק ולא יחלל שבת ואינו מומר עד שביצע מעשיו הרעים וגמר שחיטתו ואז המראתו

ושחיטתו בא כא' ומותרת אותה שחיטה כי הר"ן ס"ל הכי דלא כמשמע מתוס' דגם שחיטה שאח"ז מותרת עד שיחלל ב' פעמים הר"ן לא ס"ל כן אלא כנ"ל. מ"מ כ' הר"ן דה"ל מקלקל, וצ"ל דרמב"ם ס"ל נהי דהוה מקלקל מ"מ איסורא הוי וה"ל מחלל שבת באיסור דרבנן בפרהסיא ושמענא ליה לר' יהודה במס' הוריות י"א לובש כלאים דרבנן נעשה מומר באיסור דרבנן וה"נ הרי מתני' כר' יהודה וא"כ א"א במזיד אלא בשוגג והשתא כדהוה בעי לאוקמי כר"מ ובמזיד לק"מ דר"מ ס"ל כת"ק דהוריות הנ"ל דאינו נעשה מומר באיסור דרבנן וא"כ ה"ל מקלקל עד גמר שחיטה, וק"ל. וא"ש נמי בב"ק ע"א דלר"מ בטובח ע"י אחר בשבת דלר"מ ה"ל מקלקל ופטור ושחיטתו מותרת:

8. שו"ע יורה דעה - סימן יא

(ב) השוחט בשבת וביו"כ, אע"פ שאילו היה מזיד בשבת מתחייב בנפשו ולוקה ביה"כ, שחיטתו כשרה:

9. שפתי כהן על יורה דעה - סימן יא

(ג) השוחט בשבת כו'. [3] אפילו במזיד ובפרהסיא שחיטתו כשרה לפי מש"ל סימן ב' ס"ק י"ז דלא נעשה ישראל עובד כוכבים באותה שחיטה אלא משחיטה ראשונה ואילך מיהו בין שוגג בין מזיד דינו כמו שנתבאר בא"ח ר"ס ש"ח וכ"פ הב"ח וכן הוא בשלטי גבורים ע"ש ריא"ז דלא כהעט"ז:

10. שערים מצויינים בהלכה

כתב בספר מחזיק ברכה (אורח סי' צח-ג)
בשם עמודי שש נלר' שלמה אפרים לונטשיץ, בעל
הכלי יקר, עמוד העבודה פ"ן מי שעומד בבית
הכנסת ומהרהר בעסקיו או בדברי הבאי,
ומשוטטות מחשבתו חוץ מן המקום אשר הוא
עומד, הוא כמו מחשבת חוץ למקומו, שמפגל
ופוסל הקרבן. וע"ע בדברינו לעיל (ב. ד"ה
שנזכרו - כתב).

מה לחוץ למקומו שכן נוהג בכל הזבחים תאמר
בשלא לשמו שאינו נוהג אלא בפסח
וחטאת. מפרש באמרי צרופה, אף דבכל הזבחים
נמי לא עלו, מ"מ לא פסל בהו מחשבת שלא
לשמו, אבל במחשבת חוץ למקומו פוסל נמי
בכל הזבחים וחמור איסורו, ושפיר יש להחמיר
נמי מעבודה לעבודה, משא"כ במחשבת שלא
לשמן לא חמור כולי האי, ואין למילף בשאר
זבחים שלא יעלו לרצון מעבודה לעבודה.

11. שערים מצויינים בהלכה

שכן דמה למעלה. פרש"י למעלה מחוט
הסיקרא כו', התורה נתנה מחיצה
להבדיל כו', ושאר זבחים שלא פירש בהן נעשין
למטה דכתיב בהו מזבח וכו'. והקשה בטהרת
הקדש, דאכתי דלמא לעולם כולה מזבח מקום
עולה, ומה שנתנה התורה מחיצה אינו רק כדי
שלא יתן את החטאת למטה, וע"י בדבריו לקמן
(נג. ד"ה וזר סבר) בביאור דברי רש"י.

כתב בלקוטי יהודה (ויקרא ד"ה ונתן) בשם
החידושי הרי"ם, שהטעם שחטאת דמה למעלה
ועולה למטה, משום שחטאת הוא ענין בעל
חשובה, ואמרו חז"ל (כרכות לד:) במקום שבעלי
חשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים,

לכן חטאת למעלה ועולה למטה. וע"י בדברינו
בסמוך (י: ד"ה ק"ו - בגמ').

בהדיא דדוקא חטאת דמיה למעלה, עי"ש עוד.
 בגמ' לעיל (ע"א) אמרין שחטאת דמה
 למעלה מחוט הסיקרא, וברש"י שם שגם עולת
 העוף נעשית למעלה. וצריך טעם למה דם
 מקרבן עולת בהמה נעשית למטה מחוט
 הסיקרא, וכן בחטאת העוף נעשית למטה, ועי'
 מש"כ בזה בתורת העולה (ח"ג פל"ד) ובהקדמת
 סמיכת חכמים (קישור סוף מדות לחולת קנים).
 וראיתי בפרדס יוסף (ויקרא א-ה ד"ה וזרק) שהביא
 בשם החוזה מלובלין זצ"ל, לפי שעשיר
 שמקריב בהמה לנדבה, אין זה מעלה כשמביא
 בהמה לקרבן עולה, לכן מתן דמה למטה, אבל
 כשמביא בהמה לחטאת זו מעלה שמודיע שהוא
 חוטא, נוהגין עמו כבוד וזורקין הדם למעלה,
 אבל קרבן עוף שמביא עני אין זו מעלה שמודיע
 עצמו שחטא, לכן דמו למטה, וכשמביא קרבן
 עולה היא רבואת, ומשום חשיבותו וזורקין דמו
 למעלה מחוט הסיקרא. נוע"ש עוד (שם-ג ד"ה אם
 עולה) בשם ספר פרי חיים. וע"ע באמרי דעת (ויקרא שם
 ד"ה וזרק) בשם הגר"מ שפירא זצ"ל.

ק"ו מעולה ומה עולה שהיא כליל דמיה למטה
 וכו'. הקשה בפנים מאירות דנלמד מעולה
 שדמיה למעלה מק"ו מחטאת, ומה חטאת
 שאינו כליל דמיה למעלה, עולה שכליל אינו דין
 שדמיה למעלה, ותירץ דאפשר דממעט מקרא

13. ספר תורת העולה לרמ"א ז"ל - חלק ג - פרק לד

ודע כי זריקת דם העוף והבהמה הם הפוכים זה מזה, וזה כי בעולה זריקת דם הבהמה היה מחצי
 המזבח ולמטה, ובעוף היה זריקת דמו למעלה מחציו של מזבח, ובחטאת היה הדבר בהפך, כי
 הבהמה היה זריקת דמה למעלה וזריקת דם העוף למטה, כמו שמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל פ'
 חמישי (הלכה ו' ז') ופרק ו' (הלכה ו') מהלכות מעשה הקרבנות:

והטעם בזה כי כבר בארתי ח"ב פכ"ו כי הדמים הנתנים למעלה באו לרצות מדת הדין הקשה,
והדמים הנתנים למטה היו באים לרצות על מדת הדין הרפה, לכן בעולה שלא היתה באה על
חטא גדול, דמה היה נזרק מחציו של מזבח ולמטה, וחטאת שמכפרת על חטא גדול צריך
לזרוק דמה למעלה, אמנם בעוף הוא בהפך, וזה כי המביאו הוא מי שאין יד שכלו משיג להשיג
כל הדברים שהיו רמוזים בקרבן בהמה כמו שנתבאר פל"ב, על כן בעולה שהוא רומז על הפסד
העולם הכללי עם כחות העליונים הנתפסים בכנפיהם למעלה, לכן היה נקרב למעלה, כי משם
אצילות הכחות ההם כמו שנתבאר פל"ב, אבל חטאת שהיה מורה על הפסד האדם אחר מותו ועל
הנהגתו, והוא על ידי מדת הדין הרפה, והיא נוהגת העולם השפל להמיר ולהחיות כמו שנאמר
(דברים ל"ב ל"ט) אני אמית ואחיה כידוע למשכילים, לכן היה נקרב נגדה בחצי מזבח ולמטה:

...

ושירי הדם היו יורדים ליסוד והוא רמז נפלא, להורות כי אחר שקיבל עונשו וזריקתו ונתמרקו עונותיו, מה שנשאר מנפשו הולך אל יסוד המזבח, שהוא מקום אשר נשמת האדם חצובה משם, וכל הנשמות ישובו אליו כידוע למשכילים. ואין למזבח בו אלא דמו והבשר נאכל לכהנים כבשר הבהמה, כבר נתבאר:

...

ושירי הדם היו יורדים ליסוד והוא רמז נפלא, להורות כי אחר שקיבל עונשו וזריקתו ונתמרקו עונותיו, מה שנשאר מנפשו הולך אל יסוד המזבח, שהוא מקום אשר נשמת האדם חצובה משם, וכל הנשמות ישובו אליו כידוע למשכילים. ואין למזבח בו אלא דמו והבשר נאכל לכהנים כבשר הבהמה, כבר נתבאר:

ואמר כיצד מליקתו אוחז העוף בשעת מליקה בשתי רגליה בין שתי אצבעות, וזו היא אחת מעבודות הקשות שבמקדש ...

ובא הרמז בעבודה זו, להיות כי כבר כתב בעל עיקרים מאמר ד' פל"ג וז"ל וענין הצער ועונש הנפש באשר היה האדם בחייו רודף אחר התאוה והדברים הגשמיים, ותפרוד נפשו מעשות רצון השם יתעלה, ותרגיל מעשיה כפי טבע הגוף שהוא הפך טבעה, הנה כשתפרד מן הגוף תכסוף לאותן הדברים שהורגלה ותטה עליהן, והנה אין לה כלים להשיג, ומצד טבעה תטה להדבק בצורות עליונות הנבדלים מחומר ותשוקק עליהן, ואין לה התחלות ולמוד והרגל בזה, כי אי אפשר להשיג התענוג שהוא מי שלא הורגל בכך בחייו, ועל כן הנפש תשוקק לישני הצדדים כאחד, האחד הוא הצד המעלה, ואחד הוא הצד המטה, ובוה יש לה צער מכאיב מכל צער שבעולם, שיש לה שני תאוות מתנגדות זו לזו ואי אפשר לה להשיג אחד מהן:

ונראה שלזה כווננו בהגדה במסכת תמיד (ל"ב ע"ב) שאמרו שם תנא דבי אליהו גיהנם הוא למעלה מן הרקיע, ויש אומרים אחורי הרי חשך, כי האחד הוא התאוה שממעלה מרקיע והם השגת הצורות העליונות, והשני התאוות החומריות שהם אחורי הרי חושך, ומשניהם נשלם ענין גיהנם:

והוא טעם שהיה מחזיק העוף בשתי רגליו בשתי אצבעות, כי כבר נאמר על השמים (תהלים ח' ד') כי אראה שמייך מעשה אצבעותיך, ונאמר בארץ (שם צ"ה ה') ויבשת ידיו יצרו, והנה שתי אצבעות שהיה אוחז בהן העוף היה מורה על צד המעלה והמטה, והיה אוחז שתי רגלים של עוף שהם השני סבות הנקראים רגלים כמו שנתבאר במה שקדם, והשני סבות הם החומר והצורה הגורמים שתי התאוות למעלה ולמטה כמו שנתבאר. ואם שינה ואחז מכל מקום כשירה, כי מכל מקום נתפש העוף ונלכד בידי עד שאין לו מקום לנוס והוא דוגמת אנשי גיהנם כי אף שלא יקבלו העונש הגדול, מכל מקום על כל פנים לא ימלטו מעונש, וכבר נתבאר כי המשחית בגיהנם הוא כדמות הכהן המשחית בקרבן ולכן הרמז מבואר: